

ĮTRAUKIOJO UGDYMO ĮGYVENDINIMO IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOSE REKOMENDACIJOS

KLAIPĖDOS PEDAGOGINĖ

PSICHOLOGINĖ TARNYBA

2021 m.

BENDROS NUOSTATOS

Įtraukusis ugdymas – kokybiškas ugdymas kiekvienam mokiniui, sietinas su personalizuotu kiekvieno mokinio ugdymu, atitinkančiu kiekvieno vaiko ugdymosi galias ir poreikius. Įtraukusis ugdymas apima ugdymo turinio, mokytojų rengimo, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai, vertinimo, ugdymo organizavimo sritis.

2024 m. rugsėjo mėn. įsigalios Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimas ir įstatymo papildymas 45 straipsniu, kurie numato, kad kiekvienam vaikui turi būti sudarytos sąlygos ugdytis artimiausioje ugdymo įstaigoje (darželyje, mokykloje) kartu su savo bendraamžiais.

Šios rekomendacijos parengtos siekiant padėti ikimokyklinio ugdymo įstaigai pasirengti ugdyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius vaikus (mokinius) ir tobulinti jau teikiamų paslaugų kokybę.

ĮTRAUKIOJO UGDYMO MODELIS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOSE

Siūloma įtraukųjį ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigose organizuoti šiais etapais:

- I. Planavimas.
- II. Įgyvendinimas.
- III. Veiklos analizė. Korekcija.

Kiekvieno etapo įgyvendinimas turėtų vykti trijuose ugdymo įstaigos lygiuose: ikimokyklinio ugdymo įstaigos, grupės, individualiu (ugdytinio) lygmeniu.

Kiekvienas iš minėtų etapų svarbus ir būtinas, siekiant kuo geresnio proceso supratimo bei sėkmingo įgyvendinimo. Visi sėkmingi ir nesėkmingi rezultatai turėtų būti analizuojami ir tapti pagrindu sekančioms priemonėms bei etapams vykdyti.

Prie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo privalo prisidėti visi įstaigos bendruomenės nariai, kurie turi būti pasirengę ir aktyvūs nuolat mokydami reikalingų įgūdžių. Tinkamas pasirengimas gali žymiai sustiprinti bendruomenės vieningumą, komandinį darbą ir padėti pasiekti teigiamus rezultatus.

Siekiant teikiamos pagalbos efektyvumo, pagrindinis vaidmuo tenka įstaigos darbuotojams bei švietimo pagalbos specialistams, kurie turi ne tik išnaudoti turimus įgūdžius bei resursus, bet ir plėsti savo kompetencijas, objektyviai analizuoti taikomas priemones, vertinti ugdytinio pažangą, kelti naujus tikslus sau ir komandai, įtraukti ugdytinio tėvus į bendradarbiavimą.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigos lygmeniu formuojamos bendruomenės narių vertybinės nuostatos, tradicijos, tarpusavio santykiai. Turi būti užtikrintas ugdymo aplinkos pritaikymas ir modernizavimas, reikalingų priemonių, atitinkančių įvairius ugdymosi poreikius, įsigijimas. Mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kompetencijų, reikalingų dirbti su įvairiomis specialiujų ugdymosi poreikius (SUP) turinčių vaikų grupėmis, tobulinimas. Todėl pagrindinė pasirengimo veiklos dalis turi būti vykdoma ugdymo įstaigoje. Veiklos analizė ir tobulinimas sudaro galimybę kiekvienam darbuotojui įvertinti savo indėlį į bendrus ugdymo įstaigos rezultatus.

Grupės lygmeniu sudaromos sąlygos ugdytiniui bendrauti su bendraamžiais, dalyvauti bendroje veikloje, parodyti savo gebėjimus, gauti reikiamą darbuotojų, specialistų pagalbą. Nuo darbuotojų veiklos dažniausiai priklauso gera grupės atmosfera, kitiškumo supratimas ir priėmimas, atskirties mažinimas.

Individualiame lygmenyje kryptinga pagalba ugdytiniui gali būti teikiama tik įvertinus individualius vaiko ugdymosi poreikius, jo galias, sunkumus, vaiko bei jo šeimos pasirengimą dalyvauti įtraukiamame ugdyme.

UGDYMO ĮSTAIGOS LYGMUO

Ugdymo įstaigos lygmuo. Pasirengimas

Ugdymo įstaigos pasirengimo įgyvendinti įtraukujį ugdymą įsivertinimas, prioritetų nustatymas, priemonių plano sudarymas.

Siekdama užtikrinti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes visiems ugdytiniams, ugdymo įstaigos administracija turi įvertinti įstaigos ir jos bendruomenės narių pasirengimą priimti ir teikti pagalbą SUP turintiems vaikams bei atlikti pagrindinių sričių situacijos analizę:

- įstaigos bendruomenės nuostatų dėl įtraukiojo ugdymo;
- aplinkos pritaikymo ir struktūravimo;
- aprūpinimo specialiosiomis mokymo(si) ir techninės pagalbos priemonėmis;
- darbuotojų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijų, pasirengimo bendradarbiauti, komandinio darbo įgūdžių;
- sudėtingų situacijų valdymo;
- ugdymo plano pritaikymo, atsižvelgiant į ugdomų vaikų sutrikimus ir poreikius ir kt.

Pasitikrinti, ar ugdymo įstaiga yra pasirengusi vykdyti įtraukujį ugdymą, galima vadovaujantis Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos teminio išorinio vertinimo organizavimo 2021–2022 metais analizuojamos temos – „[Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kryptingumas mokyklose, vykdančiose bendrojo ugdymo programas](#)“ vertinimo rodikliai, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2021 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. V-1254.

Būtina susipažinti su esamais dokumentais, reglamentuojančiais įtraukujį ugdymą:

1. [Teisės aktai apie įtrauktį](#), Nacionalinė švietimo agentūra.
2. [Ikimokyklinis ugdymas](#), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija.
3. [Specialiųjų ugdymosi poreikių \(išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų\) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarka](#).
4. [Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarka](#).
5. [Rekomendacijos mokykloms dėl mokinių, turinčių klausos, regos sutrikimus, ugdymo organizavimo](#).
6. [Ugdymo organizavimo rekomendacijos mokiniams, kuriems diagnozuotas autizmas](#), patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. rugsėjo 14 d. įsakymu Nr. V-1367.
7. [Rekomendacijos](#), skirtos pasirengti darbui su įvairiapusių raidos sutrikimų turinčiais vaikais (arba autizmo spektro sutrikimus turinčiais vaikais), Lietuvos aklujų ir silpnaregių ugdymo centro Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyrius.
8. [Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose \(išskyrus aukštąsias mokyklas\) tvarkos aprašas](#). Šiame apraše išdėstyta, kas yra specialiosios pagalbos gavėjai, teikėjai ir jų funkcijos, specialiosios pagalbos organizavimo tvarka, aprašyta mokytojų padėjėjų ir gestų kalbos vertėjo paslaugų organizavimo tvarka.
9. [Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas](#). Mokyklos vaiko gerovės komisijos (toliau – Komisija) paskirtis – rūpintis vaikui saugia ir palankia mokymosi aplinka, orientuota į asmenybės sėkmę, gerą savijautą, brandą, individualias vaiko galimybes atitinkančius ugdymo(si) pasiekimus bei pažangą, atlikti kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas. Įtraukiojo ugdymo kontekste jos vaidmuo ypatingai svarbus.

10. [Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems vaikams](#) skirtos bendrojo ugdymo mokykloms.

11. Sprendžiant mokinio elgesio problemas bei taikant poveikio priemones, turi būti vadovaujama Jungtinių Tautų [Vaiko teisių konvencija](#) (Žin., 1995, Nr. 60-1501), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymu (Žin., 2007, Nr. 80-3214; 2010, Nr. 157-7969), Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579 (Žin., 2011, Nr. 45-2121), Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-941 (Žin., 2004, 100-3729; 2011, Nr. 99-4675), Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. V-1215 (Žin., 2011, Nr. 88-4220), Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. V-1396 (Žin., 2011, Nr. 97-4600), ir kitais teisės aktais, vadovautis prioritetingos vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaiko žmogiškojo orumo, individualizavimo, visapusiškumo, pagarbos ir protingumo principais.

Administracija kartu su VGK privalo planuoti įstaigos bendruomenės švietimą įtraukties klausimais. Svarbu laiku ir neatidėliojant formuoti visų bendruomenės narių nuostatas, leidžiančias priimti žmonių įvairovę kaip vertybę, o ne kaip trukdį.

SUP turinčių ugdytinių tėvus (globėjus, rūpintojus) reikia įtraukti į įstaigos tarybą, įstaigos tėvų (globėjų, rūpintojų) komitetą ir užtikrinti jų dalyvavimą sprendimų priėmimo, kad būtų atstovaujami visų vaikų interesai.

Įstaigos VGK vertėtų paskirti narį, atsakingą už įtraukiojo ugdymo organizavimo, vaikų SUP poreikių vertinimo ir ugdymo pritaikymo dokumentų rengimą, kaupimą, saugojimą bei įstaigos bendruomenės supažindinimą su jais.

Įstaigos darbuotojų supažindinimas su ugdytinių, grupių ypatumais ir asmens duomenų apsauga.

Su ugdytinio SUP įvertinimo ir pagalbos skyrimo dokumentais turi būti supažindinami visi jį ugdantys darbuotojai (pedagoginiai ir nepedagoginiai), kurie turi pritaikyti programas, specialistai, kurie teiks pagalbą vaikui.

Prieš mokslo metų pradžią, taip pat gavus naujų duomenų apie vaiką, būtina surengti bendrą vaiką ugdysiančių ir ugdžiusių darbuotojų susirinkimą, kurio metu būtų aptartos programų pritaikymo gairės, dėl vaiko ugdymo kylantys klausimai bei pasidalinta sėkminga vaiko ugdymo patirtimi. Keičiantis įstaigos, grupės darbuotojams ar vaikui pereinant į kitą ugdymo pakopą, būtina užtikrinti pagalbos perimamumą ir tęstinumą.

Informacija apie vaiką yra kaupiama ir saugoma laikantis asmens duomenų apsaugos taisyklių. Informacija, susijusi su sprendžiama ugdytinio ir jo šeimos problema, yra konfidenciali ir neplatinama asmenims, nesusijusiems su jo ugdymu.

Ugdymo aplinkos ir priemonių pritaikymas.

Mokyklos aplinka turi atitikti visų bendruomenės narių poreikius. Ugdymo aplinka turi būti saugi, patogi, patraukli, funkcionali, greitai pritaikoma skirtingoms veikloms, informatyvi, su aiškiais vizualiomis ir (ar) garsinėmis nuorodomis, atitikti higienos normų reikalavimus (nuoroda: Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2016“, „[Išimokymų ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdymo bendrieji sveikatos saugos reikalavimai](#)“ patvirtinta 2010 m. balandžio 22 d. Nr. V-313.

Aplinkos pritaikymas.

- Turintiems negalią dėl judesio ir padėties sutrikimo (-ų): įvažiavimas, rampos, keltuvai, neįgaliesiems įrengti tualetai, specialiai praplatintos kabinetų durys, stalai ir kėdės pagal poreikį sumažinti arba paaukštinti ir kt.;

- Turintiems negalią dėl regos sutrikimo: tinkamu kontrastu pažymėti paviršiai (stiklinės durys, kontrastingomis juostomis pažymėti laiptai ir t. t.), nuorodos, kabinetų numeriai ir kita informacija pateikta tinkamo dydžio šriftu, tinkamai apšviesta, naudojami garsiniai šviesoforai;

- Turintiems negalią dėl klausos sutrikimo: pastatuose montuojama informavimo ar evakuacijos įranga turi veikti ne tik garso, bet ir šviesos signalais ([Rekomendacijos mokykloms dėl mokinių, turinčių klausos, regos sutrikimus, ugdymo organizavimo](#), patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2021-08-30 įsakymu Nr. V-1568);

- Turintiems negalią dėl įvairiapusio raidos sutrikimo, taip pat vaikams su emocijų, elgesio sutrikimais: turėti saugią erdvę – nusiramino ar sensorinį kambarį, kuriame vaikai gali nusiraminti, pailsėti, saugiai atsigauti ir po kurio laiko grįžti į sau įprastą aplinką, prireikus naudoti sienelės (širmas), skirtas dėmesiui koncentruoti ugdymo proceso metu, triukšmui mažinti ([Ugdymo organizavimo rekomendacijos mokiniams, kuriems diagnozuotas autizmas](#), patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020-09-14 įsakymu Nr. V-1367).

Įstaiga turi aprūpinti SUP turinčius vaikus (vaikus, turinčius elgesio ir emocijų, autizmo spektro sutrikimų, vaikus, turinčius judesio ir (ar) padėties, intelekto ir kt. sutrikimus) specialiosiomis mokymo priemonėmis bei ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis, reikalingomis teikti kokybišką ugdymo(si) paslaugą ([Specialiųjų mokymo priemonių ir ugdymui skirtų techninės pagalbos priemonių įsigijimas](#)).

Esant poreikiui, įstaigos vadovas kreipiasi į mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančią instituciją, dalyvių susirinkimą (savininką) dėl papildomų resursų skyrimo ugdymo programai bei pagalbos planui įgyvendinti ir fizinei aplinkai pritaikyti dėl papildomų resursų (pagalbos mokiniui specialistų etatų, specialiųjų mokymo priemonių ar kt.) skyrimo.

Sėkmingam ugdymo turinio pritaikymui svarbu naudoti alternatyvius ugdymo metodus, ypač priešmokyklinio amžiaus, pvz.: skaitymo sutrikimų turintiems vaikams sudaryti galimybę pasinaudoti teksto įgarsinimo įranga, audio biblioteka; rašymo sutrikimų turintiems vaikams pasiūlyti galimybę tekstą surinkti kompiuteriu, komunikatoriumi, naudotis pagalbine girdėti padedančia FM sistema ir kt.

Įstaiga turi išnaudoti informacines ir komunikacines technologijas, suteikiančias galimybę ugdytis grupėje ar nuotoliniu būdu. Informacinės technologijos praplečia pagalbos būdus SUP turintiems vaikams. Nuotolinis mokymasis gali būti taikomas ir ypatingose gyvenimo situacijose esantiems vaikams (žr. 12.1. „[Mokymo nuotoliniu ugdymo proceso organizavimo būdu kriterijų aprašas](#)“).

Vaikų priėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigą ir sutarčių sudarymas.

Ugdymo sutartyje rekomenduojama įtraukti punktą apie įtraukiojo ugdymo organizavimą įstaigoje bei darbo gaires su SUP turinčiais vaikais. Ugdymo sutartyje būtina apibrėžti ugdytinio tėvų (globėjų, rūpintojų) ir įstaigos bendradarbiavimo dėl įtraukiojo ugdymo principus ar būdus, abiejų šalių pareigas, teises, atsakomybes, siekiant užtikrinti vaikų ugdymąsi ir švietimo pagalbos teikimą.

Ugdymo sutartyje reikia numatyti ugdymosi sąlygas, tėvų (globėjų, rūpintojų) informavimo būdus ir aplinkybes, nurodyti, kokių specialistų pagalba bus teikiama vaikui, kaip bus vertinami jo pasiekimai, vykdomi pakeitimai ugdymo eigoje, apibrėžtas išsilavinimo standartas.

Grupių komplektavimas.

Ugdytinių įtrauktis reikalauja dar atidžiau pažvelgti į grupių komplektavimą, įvertinti įvairius aspektus: bendrą mokinių skaičių klasėje, mokytojų patirtį, SUP turinčių mokinių skaičių ir sutrikimų

grupių įvairovę, galimybę užtikrinti saugią mokymosi aplinką. Todėl mokyklos priėmimo komisija, komplektuodama klases, turi išsamiai susipažinti ir atsižvelgti į mokinių pateiktus dokumentus.

Neigiamą įtaką grupės atmosferai gali daryti destruktiviai besielgiantys vaikai (turintys polinkį į agresiją, saviagresiją, įkyriai kartojantys garsus, veiksmus, judesius, nepaisantys elgesio taisyklių ir kt.). Bendrojo ugdymo grupėse šie vaikai ir jų tėvai (globėjai, rūpintojai) gali patirti psichologinį bendruomenės spaudimą. Vaikams, turintiems raidos, elgesio, emocijų sutrikimų ir didelių arba labai didelių SUP, gali būti reikalinga saugi aplinka mažoje vaikų grupelėje arba erdvė pabūti vienuoje. Šiam tikslu ugdymo įstaigoje gali būti steigiamos specialiosios grupės (erdvės).

Specialiosios grupės gali būti kuriamos vaikams:

- turintiems intelekto sutrikimų (nežymų, vidutinių, žymų ar labai žymų);
- turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų;
- akliesiems ir silpnaregiams;
- kurtiesiems ir neprigirdintiesiems (kochlearinių implantų naudotojams);
- turintiems judesio ir padėties sutrikimų;
- turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų;
- turintiems įvairiapusių raidos sutrikimų;
- turintiems kompleksinių negalių, kurių derinio dalis yra intelekto sutrikimas ir kt.

Ugdymo pagalbos planavimas.

Ugdymo įstaigos dokumentuose numatoma, kaip bus organizuojama švietimo pagalba SUP turintiems vaikams, nurodomi už tokios pagalbos teikimą ir kokybę atsakingi darbuotojai.

Mokslo metų pradžioje būtina atkreipti dėmesį į naujai atvykusių vaikų adaptacijos ypatumus, išnagrinėti jų turimus dokumentus ir numatyti individualaus pagalbos plano sudarymo ir (ar) SUP įvertinimo reikalingumą.

Kai kurie mokymosi sunkumai gali išryškėti pradėjus ugdytis. Ankstyvas mokymosi sunkumų atpažinimas ir laiku pradėta teikti švietimo pagalba sušvelnina ugdytinio patiriamus sunkumus, lengvina savirealizacijos galimybes ir mažina galimą atskirtį.

Visi su ugdytiniu susiję darbuotojai turi nuolat plėsti savo kompetencijas švietimo pagalbos klausimais. Pagalbos teikimo tvarka turi būti suprantama ir aiški tiek darbuotojams, tiek vaikų tėvams (globėjams, rūpintojams).

Siekiant gerinti įtraukų ugdymą, būtina planuoti ir vykdyti prevencines veiklas smurto ir patyčių temomis kiekvieniems mokslo metams. Įstaigos darbuotojų veiksmai ir tarpusavio bendradarbiavimas, teikiant psichologinę ar kitą reikalingą pagalbą (pvz., policijos, medikų), smurtą, patyčias patyrusiam ar smurtavusiam asmeniui, turi būti aiškiai apibrėžti.

Būtina parengti konfliktinių situacijų sprendimo tvarką (į ką nepatenkintų interesų šalis kreipiasi pirmiausia, kokie galimi veiksmai seka toliau, kokiais atvejais reikalingas įstaigos administracijos ar kitų institucijų įtraukimas ir kt.) ir pristatyti ją bendruomenei.

Naudinga įstaigoje turėti vieną ar kelis asmenis, pasirengusius vykdyti mediacijos (tarpininkavimo) procesą ugdymo įstaigoje (žr. [Mediatoriaus vadovas socialiniams pedagogams](#)).

Įstaigos darbuotojų, švietimo pagalbos komandos, kito personalo pa(si)rengimas.

Įstaigos darbuotojai – pagrindiniai įtraukiojo ugdymo vykdytojai. Jų pasirengimas, dalykinės ir socialinės kompetencijos, pozityvios vertybinės nuostatos, priimant vaikų ir jų ugdymosi poreikių įvairovę, gebėjimas dirbti komandoje ir bendradarbiavimas yra įtraukios ugdymo įstaigos pagrindas.

Siekiant geresnių vaiko ugdymo rezultatų darbuotojui būtina bendradarbiauti su ugdytiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais darbuotojais, švietimo pagalbos specialistais. Prireikus – konsultuotis su kitų institucijų specialistais, pvz., su Pedagoginės psichologinės tarnybos (toliau –

Tarnyba), Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos įstaigos (toliau – VRSAR), Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (VTAIT) specialistais ir kt.

Administracija turėtų planuoti, skatinti ir sudaryti galimybes darbuotojams, švietimo pagalbos specialistams kelti kvalifikaciją, tobulintis, įgyti naujų kompetencijų. Mokytojams, švietimo pagalbos specialistams, mokytojo padėjėjams, neformaliojo ugdymo mokytojams rekomenduojama sudaryti sąlygas įgyti papildomų kompetencijų ugdyti mokinius, kuriems diagnozuotas autizmas (rekomendacijos 2020-09-14 V-1367).

Ugdymo įstaigos aptarnaujantis personalas turėtų būti supažindintas ir apmokytas tinkamo elgesio ir sąveikos su SUP turinčiais vaikais, žinoti į ką kreiptis prireikus pagalbos. Esant galimybei, rekomenduojama visus ikimokyklinės įstaigos darbuotojus įtraukti į prevencinių programų mokymus.

Ugdymo įstaigoje turi būti įvardinti įtraukiojo ugdymo lyderiai ir ekspertai, jiems sudarytos galimybės konsultuoti visus darbuotojus, dalintis patirtimi. Siekiant motyvuoti darbuotojus, turėtų būti sukurta įvertinimo ir paskatinimo už sėkmingą darbą su SUP turinčiais ugdytiniais sistema.

Rekomenduotina sukurti visų švietimo pagalbos specialistų komandą: specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, socialinis pedagogas, mokytojo padėjėjai (pagal poreikį).

Jei įstaigoje nėra reikiamos kvalifikacijos specialiujų pedagogų, galinčių teikti ugdymą ir švietimo pagalbą regos, klausos, įvairiapusių raidos (autizmo), elgesio ir (ar) emocijų sutrikimų turinčiam ugdytiniui, jam sudaromos sąlygos šias paslaugas gauti specialiosios paskirties įstaigoje, specialiojo ugdymo centruose pagal Bendruosius ugdymo planus.

Ugdymo įstaigos lygmuo. Įgyvendinimas

Įstaigos bendruomenės narių nuostatų formavimas.

Bendruomenėje būtina formuoti mokymosi visą gyvenimą nuostatą: suteikti visapusišką informaciją apie įstaigos koncepciją, įtraukiojo ugdymo nuostatas, pagalbos galimybes, reagavimo sudėtingose/ konfliktinėse situacijose tvarką bei teisės aktus (bendrų ir grupės tėvų susirinkimų metu, informacija skelbiama internetinėje svetainėje, informaciniuose stenduose, elektroniniame dienyne).

Ugdymo ir švietimo pagalba.

Švietimo pagalbos poreikį vaikui įvertina ir jos teikimą skiria ir rekomenduoja įstaigos VGK. VGK, priėmusi sprendimą dėl ugdymo programų pritaikymo ir (ar) specialiojo pedagogo pagalbos ir (ar) mokytojo padėjėjo pagalbos skyrimo vaikui, atlieka pirminį ugdytinio SUP įvertinimą, parengia dokumentus nukreipimui į Tarnybą bei išsamiai supažindina su jais vaiko tėvus (globėjus, rūpintojus). VGK gali priimti sprendimą siųsti ugdytinį į Tarnybą, pasikeitus ugdymosi poreikiams, atsiradus naujai informacijai apie ugdytinį.

Bendrųjų programų pritaikymo ar individualizavimo poreikį, švietimo pagalbos specialistų ir (ar) mokytojo padėjėjo reikalingumą vaikui, turinčiam SUP, įvertina ir skiria Tarnyba.

VGK organizuoja ir koordinuoja reikiamos pagalbos vaikui teikimą ugdymo įstaigoje.

Kartu su vaiką ugdančiais darbuotojais ir specialistais suplanuoja pagalbos teikimą pagal VKG arba Tarnybos rekomendacijas. Įstaiga siekia maksimaliai patenkinti reikiamos pagalbos ugdytiniui poreikį.

Išryškėjus vaiko elgesio, emocijų valdymo problemoms, esant adaptacijos laikotarpio sunkumams, VGK rekomenduoja tėvams (globėjams, rūpintojams) kreiptis konsultacijai į Psichikos sveikatos centrus (PSC), VRSAR ir pan.

Tarnybos specialistai konsultuoja įstaigos darbuotojus ir švietimo pagalbos specialistus dėl ugdytinio įtraukiojo ugdymo (individualaus pagalbos plano sudarymo, integracijos į naują ikimokyklinio ugdymo įstaigą ar grupę plano sudarymo, efektyvios pagalbos teikimo, bendradarbiavimo su tėvais (globėjais, rūpintojais) ir kt.).

Įstaigos darbuotojai metodinių būrelių susirinkimuose turi aptarti ir kaupti efektyvius SUP turinčių ugdytinių ugdymo būdus, kuriais gali pasinaudoti individualius ugdymo planus ir pritaikytas programas rašantys darbuotojai. Įstaigos planuose būtina numatyti prevencines programas, geriausiai atitinkančias ugdytinių psichologinio, socialinio ugdymosi poreikius. Metodiniuose pasitarimuose svarbu nuolat aptarti SUP turinčių ugdytinių vertinimo klausimus, susitarti dėl vertinimo, informuoti apie tai tėvus (globėjus, rūpintojus).

Jeigu ugdytiniui įstaigoje teikiama pagalba yra neveiksminga, o tėvai (globėjai, rūpintojai) nesutinka kreiptis į Tarnybą dėl vaiko SUP įvertinimo, VGK posėdžio metu jie informuojami apie atsakomybę ir pasekmes. Nutarimas dėl įvertinimo būtinumo turi būti įrašomas posėdžio protokole. Sprendžiant vaiko ugdymo sunkumus, patartina atsižvelgti į tėvų (globėjų, rūpintojų) jautrumą. Kalbant apie vaikų sutrikimus, parodyti jiems pagalbos naudą ir būtinumą, ieškoti bendrų sprendimų. Nepavykus susitarti, įstaiga dėl tarpininkavimo nesutarimų/konfliktų sprendimo gali kreiptis į Tarnybą. Įstaigos specialistams gali būti organizuojamos Atvejo analizės grupės. Kreipiantis į Tarnybą, rekomenduojama aiškiai suformuluoti konsultacijos tikslą (klausimus, dėl kurių kreipiamasi), pateikti turimus dokumentus (pvz., VGK posėdžių protokolus; Individualios pagalbos mokiniui planą, kuriame atspindėtų, kokia pagalba ugdytiniui buvo teikiama, kas buvo (ne)veiksminga ir pan.).

Ugdymo įstaigos lygmuo. Veiklos analizė. Korekcija

Įtraukusis ugdymas yra nesibaigiantis procesas, kurio variklis yra ugdymosi pasiekimus stabdančių kliūčių identifikavimas ir šalinimas. Įstaigos veiklos įsivertinimo sritis, atlikimo metodiką pasirenka įstaigos VGK. Ji analizuoja įsivertinimo rezultatus ir priima sprendimus dėl veiklos tobulinimo. Atsižvelgiant į tobulintinas sritis, planuojamos priemonės, padėsiančios gerinti/efektyvinti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą įstaigoje. Siekiant tobulinti veiklą, susijusią su įtraukioju ugdymu įstaigos lygmeniu, rekomenduojama įvertinti tokias sritis, atsakant į šiuos klausimus, pvz.:

1. *Sukurta pasirengimo priimti SUP turinčius mokinius sistema: dėmesys aplinkos pritaikymui, personalo kvalifikacijai, efektyviai ir saugiai bendruomenės informavimo sistemai, komandiniam darbui, bendradarbiavimui, visų bendruomenės grupių interesų atstovavimui.*

- Ar bendruomenėje pasiektas bendras aktualių konkrečiai įstaigai įtraukiojo ugdymo aspektų supratimas?

- Ar visiems suprantama ir prieinama informacija apie įstaigos ugdymo veiklą?

- Kaip tobulinama ugdymo metodika, pritaikant įvairių poreikių vaikams?

- Koks yra darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo dėl pasirengimo dirbti su SUP turinčiais vaikais poreikis?

- Kokią įstaigos gerąją darbo patirtį galima pritaikyti?

2. *Susitarta dėl grupių komplektavimo ir darbuotojų, ugdančių SUP turinčius vaikus, krūvio vertinimo.*

- Ar sukurta darbuotojų, dirbančių su SUP turinčiais vaikais, paskatinimo sistema (finansinės/nefinansinės motyvavimo priemonės)?

- Ar darbuotojai yra patenkinti savo krūviu ir gaunama pagalba?

3. *Įtraukties klausimai periodiškai svarstomi įstaigoje visais lygmenimis, aiškios darbuotojų, pagalbos specialistų, vadovų atsakomybės ribos.*

- Ar visiems vaikams sudarytos sąlygos siekti pažangos, aktyviai dalyvauti ugdymo veikloje?

- Kokios iškyla kliūtys visų ugdytinių aktyviam dalyvavimui ugdymo procese?

- Ar skiriamas dėmesys pažeidžiamų vaikų grupėms, kurioms iškyla marginalizavimo, iškritimo iš ugdymo sistemos, neišnaudotų gebėjimų grėsmės?

- Kokios pastebimos problemos bendravime su tėvais?

4. *Įstaigoje visais lygmenimis netoleruojamas smurtas ir patyčios, bet kokia diskriminacija. Sukurta aiški ir efektyvi tvarkymosi su šiomis problemomis sistema.*

- Ar bendruomenėje vyrauja pagarbūs santykiai?

- Ar stebimi segregacijos, diskriminacijos atvejai, kaip jie registruojami, ką vadovai daro šių reiškinių prevencijos ir intervencijos tikslais?

- Kaip puoselėjama tolerancijos įvairovei kultūra?

5. *Įstaiga nuolat pasitelkia kitų institucijų pagalbą spręsdama sudėtingus klausimus.*

- Kaip vyksta bendradarbiavimas su kitomis ugdymo įstaigomis, specialiojo ugdymo, neformaliojo švietimo įstaigomis, sudarant tinkamas sąlygas kokybiškam vaikų ugdymui?

- Kokia kitų įstaigų gerą darbo patirtimi galima vadovautis, tobulinant įtraukijį ugdymą?

6. *Įstaigos bendruomenė gali įsivertinti ir kitas veiklos sritis.*

Svarbu, kad šiame procese dalyvautų visa bendruomenė, įskaitant tėvus (globėjus, rūpintojus).

Mokyklos administracija inicijuoja mikroklimato tyrimą, apklausas. Renkama ir svarstoma visų bendruomenės narių nuomonė. Šie tyrimai atliekami visose grupėse, o vėliau rezultatai apibendrinami. Rekomenduojama įsivertinti, kiek įstaigoje yra grupių, kurių mikroklimatas palankus įtraukiamam ugdymui.

VGK vykdo įtraukiojo ugdymo stebėseną, VGK posėdžiuose periodiškai analizuoja teikiamos švietimo pagalbos vaikui veiksmingumą, prireikus koreguoja švietimo pagalbos būdus, formas. Kalbant apie SUP turinčių vaikų ugdymą, svarbu turėti ir tobulinti priimtas jų ugdymo ir vertinimo stebėjimo formas ir jas periodiškai analizuoti, aiškinantis pasiekimus, skleidžiant gerą patirtį, identifikuojant ir šalinant dažniausiai pasitaikančias kliūtis.

Įstaiga atsakinga už tėvų (globėjų, rūpintojų) informavimą apie pritaikyto ugdymo tęstinumo poreikį, SUP turintiems vaikams pereinant į kitą įstaigą.

Svarbu įvertinti komandinį darbą, bendruomenės narių iniciatyvumą identifikuojant SUP turinčių vaikų bendrus poreikius, tokius kaip asmeninių galių pažinimas ir socialinių įgūdžių stiprinimas.

Įtraukiojo ugdymo organizavimo įstaigoje įsivertinimas turi būti atliekamas sistemingai. Analizė atliekama mokslo metams pasibaigus ir (ar) susidūrus su pokyčių reikalaujančiomis situacijomis mokslo metų eigoje.

GRUPĖS LYGMUO

Grupės lygmuo. Pasirengimas

Įstaigos darbuotojų ir švietimo pagalbos specialistų pasirengimas.

Darbuotojai kartu su švietimo pagalbos specialistais planuoja grupės bendruomenei svarbias priemones (grupės atmosferos, nuostatų, ugdytinių adaptacijos įvertinimai; susirinkimai su tėvais (globėjais, rūpintojais)), prevencinių ir kt. programų vykdymą.

Tėvų (globėjų, rūpintojų) pasirengimas.

Tėvai turi būti informuojami apie vaikų amžiaus tarpsnio dėsningumus, jiems būdingus elgesio ypatumus ir apie ugdytinius, turinčius SUP, gavus jų tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimą. Grupės

tėvų bendruomenė turėtų būti supažindinama su vaikų elgesio ir emociniais ypatumais, bendravimo principais, leidžiančiais kurti ir palaikyti santykį su SUP turinčiu vaiku. Tėvai (globėjai, rūpintojai) turi padėti savo vaikams priimti SUP turintį vaiką grupėje. Svarbu aptarti ypatumus, kurie yra pastebimi ir gali daryti įtaką grupės veiklai, kitų vaikų savijautai (pvz., kai supyksta – gali reaguoti agresyviai, nes kitaip nemoka elgtis). Vaiko ypatumus ir bendravimo su juo principus gali pristatyti jo tėvai (globėjai, rūpintojai), darbuotojai ir (ar) švietimo pagalbos specialistai. Grupės bendruomenė turi priimti tarpusavio bendravimo taisyklės – susitarimai sunkumų ir konfliktų sprendimui, pagarbiam ir tolerantiškam elgesiui, teikiant emocinę paramą bendruomenės nariams ir kt.

Ugdytinių pasirengimas.

Kiekvienas naujai į įstaigą priimtas ugdytinis turi būti individualiai supažindinamas su įstaigos aplinka, darbuotojais, kitais vaikais.

Grupės lygmuo. Įgyvendinimas

Grupės valdymas ir atmosferos kūrimas, bendruomenės telkimas.

Organizuojant ugdymo procesą būtina užtikrinti sklandžią grupės veiklą ir visų grupės vaikų saugumą.

Darbuotojas, dirbantis pagal įtraukiojo ugdymo principus, privalo nuosekliai bendradarbiauti su įstaigos specialistais, kolegomis, administracija, tėvais (globėjais, rūpintojais), Tarnybos specialistais. Esant poreikiui, bendradarbiauja ir konsultuojasi su Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centru, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centru, Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyriumi, tėvų asociacijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, viešojo ir privataus sektoriaus įstaigomis, teikiančiomis pagalbą SUP turintiems vaikams.

Grupės darbuotojas kartu su švietimo pagalbos specialistais turi įgyvendinti priemonių planą (tėvų švietimas, prevencinių programų įgyvendinimas, problemų sprendimas, grupės bendruomenės veiklos organizavimas ir pan.), užtikrinančių grupės bendruomenės narių emocinę gerovę ir tolerantiškus tarpusavio santykius.

Svarbu, kad įstaigos V GK atstovas, kuriam paskirtas atvejo kuravimas, stebėtų grupės veiklas, teiktų rekomendacijas darbuotojams dėl grupės valdymo ir palaikančios atmosferos kūrimo.

Mokslo metų eigoje turi vykti susitikimai su tėvais (globėjais, rūpintojais) ugdytinio situacijai aptarti ir pagalbos žingsniams numatyti. Turi būti sudarytas bendrų susirinkimų ir individualių susitikimų grafikas. Kilus sunkumams, konfliktinėms situacijoms, jos turi būti aptariamoms su ugdytinių tėvais (globėjais, rūpintojais) neplanuotų susitikimų metu.

Tinkamai pateikta informacija ir pasirinkti sprendimo būdai padės sumažinti tėvų (globėjų, rūpintojų) nerimą dėl jų vaikų ugdymo kokybės ir saugumo. Suteikiant informaciją apie ugdytinius, reikia laikytis asmens duomenų apsaugos ir konfidencialumo reikalavimų ([Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas](#), 2018 m. birželio 30 d. Nr. XIII-1426). Informacijos turinį ir apimtį darbuotojas turi suderinti su suinteresuotomis šalimis.

Būtina konsultuoti tėvus, kaip kalbėti su savo vaikais apie tinkamą elgesį grupėje, toleranciją aplinkiniams, ypač SUP turintiems vaikams.

Grupės rutina.

Pradėję dirbti su grupe, darbuotojai turi sukurti dienotvarkę ir gyvenimo grupėje taisyklės.

Dienotvarkėje turėtų matytis nekintantys ir kiti suplanuoti dienos įvykiai (pvz.: valgymo laikas, ryto ratas, miego laikas, žaidimų laikas). Pasikeitus aplinkybėms, dienotvarkė turi būti

pakeičiama, informuojant vaikus jiems suprantama kalba, dėl kokių priežasčių įvyko pokytis, ir kokia veikla numatoma dabar. Turėtų būti skatinama individuali pastangų ir įgūdžių pažanga. Vaikai dar nėra pakankamai brandūs save kontroliuoti, planuoti, numatyti, keisti planą – jie to mokosi iš suaugusio. Suaugęs gerbia vaiką, todėl visada informuoja ir aptaria dienos planą. Patogu sudaryti vaizdinę veiklų dienotvarkę, vadovaujantis principais: „Dabar mokomoji veikla – po to maloni veikla, kurią vaikas gali pats pasirinkti“; „Tik sudėliojus vienos veiklos daiktus į vietas, galima pereiti prie kitos veiklos“. Prisimenama, kad, vaikui įsitraukus į malonią veiklą, atsitraukimui nuo jos reikia laiko, todėl duodama laiko truputį pažaisiti ir pereiti prie kitos veiklos (naudojamas skaičiavimas, žadintuvas ar laikmatis ir pan.).

Vaikui, turinčiam įvairiapusį raidos sutrikimą, kuriama individualizuota dienotvarkė ir simbolinis veiklos planas. Grupės taisyklės turėtų būti tokios:

- pritaikytos grupei, atsižvelgiant į vaikų amžių, elgesio, tarpusavio santykių ypatumus ir pan.;
- nusakančios pageidaujama saugų elgesį;
- trumpos, konkrečios, vaikams suprantama forma;
- pozityviai suformuluotos (kreipiamės vienas į kitą vardu, saugome savo ir grupės draugų daiktus, bėgiojame salėje ir lauke, ir pan.);
- numatyti būdai spręsti konfliktus.

Rekomenduojama taisyklės su vaikais aptarti ir mokyti jų laikyti kasdien. Esant poreikiui, prisiminti veiklų metus. Visi su grupe dirbantys darbuotojai turi laikytis grupės taisyklių. Taisyklės nepriklauso nuo suaugusio nusiteikimo, jų laikosi pats suaugęs ir padeda laikytis vaikams. Su jomis turi būti supažindinti vaikų tėvai (globėjai, rūpintojai). Plačiau apie tai pateikta Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyriaus puslapyje esančiuose leidiniuose: „Kaip nustatyti ribas klasėje?“ bei „Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimų“ (<https://srvks.lt/pedagogams/metodines-rekomendacijos/>).

Grupės vaikus reikia mokyti, kaip saugiai reaguoti į agresyviai besielgiantį vaiką (pvz.: pasišalinti iš nesaugios situacijos, naudoti STOP ženklus, pranešti suaugusiam ir pan.). Paaikškinti vaikams grupės draugo emocinius ir elgesio ypatumus, akcentuojant sunkumus, kuriuos SUP turintis vaikas patiria adaptuodamasis grupėje, laikydamasis taisyklių ir pasirinkdamas tinkamą elgesį. Svarbu išreikšti nuostatą, kad per tam tikrą laiką, visiems padedant, jo elgesys keisis.

Sunkumų sprendimas.

Reaguojant į taisyklių neatitinkantį elgesį, sudaryti trukdančio vaiko elgesio korekcijos planą, kuriame būtina numatyti aplinkos, tvarkaraščio, kitų būtinų aplinkybių pritaikymą, kad būtų išvengta trukdančio elgesio. Rekomendacijas, kaip turėtų būti atliktas funkcinis elgesio vertinimas ir sudaromas Elgesio intervencijos planas, galima rasti Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyriaus puslapyje: <https://srvks.lt/pedagogams/metodines-rekomendacijos/>.

Grupės darbuotojai turi skirti dėmesį vaikų tarpusavio santykiams, padėti spręsti kylančius konfliktus. Grupės bendruomenės narių susikertantys interesai ar nesutarimai turi būti sprendžiami laiku. Esant sudėtingoms situacijoms, patartina taikyti tarpininkavimo metodą, padedantį šalims susitarti. Tarpininkais konfliktinėse situacijose gali būti įstaigos specialistai arba kitų institucijų specialistai (Tarnybos, VTAJS ir kt.).

Grupės lygmuo. Veiklos analizė. Korekcija

Koreguojant bei tobulinant įtraukiojo ugdymo veiklą grupės lygmeniu, svarbu įvertinti tokias sritis ir atsakyti į tokius ar panašius klausimus:

1. Grupės valdymas ir atmosferos kūrimas, bendruomenės telkimas.

- Ar grupėje vyrauja tolerancija kitoniškumui, nuostata suprasti ir padėti?
- Ar grupėje netoleruojamas smurtas, patyčios, diskriminacija, nepalaikomos tokio elgesio apraiškos?

- Ar suformuotas veiksmingas grupės vaikų tėvų (globėjai, rūpintojai) aktyvas?
- Ar grupėje atstovaujami visų narių interesai?
- Kaip vyksta bendradarbiavimas su švietimo pagalbos specialistais?
- Kaip tėvai (globėjai, rūpintojai) įtraukiami į savo vaikų ugdymo procesą?
- Ar taikytas pagalbos priemonių planas buvo veiksmingas?
- Ar įstaigos GVK atstovas, kuriam paskirtas atvejo kuravimo, vykdė stebėseną, teikė rekomendacijas?

- Ar pasirinkti informacijos teikimo būdai buvo veiksmingi?

2. Grupės rutina.

- Ar vaikai mokomi būti atsakingi už savo jausmų raišką ir elgesį?
- Ar vaikai turi galimybę pasisakyti, kaip jie jaučiasi?
- Kaip grupėje suprantami ir tenkinami specialieji ir individualūs ugdymosi poreikiai?
- Ar visi vaikai yra vienodai vertinami; ar įtraukiami į bendrą veiklą; ar skatinami dalyvauti įstaigos veikloje; ar turi galimybę išreikšti savo interesus; ar visi vaikai skatinami siekti pažangos; ar jų pasiekimai pastebimi ir įvertinami?

- Ar vyksta nuolatinis vaikų pažangos fiksavimas, kaip skatinamas savarankiškumas?

- Ar vaikai mokosi bendradarbiaudami; ar veiksminga tarpusavio parama grupėje?

Mokslo metų eigoje renkamas tėvų grįžtamasis ryšys dėl įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kokybės. Mokslo metų gale jis apibendrinamas. Įsivertinimo rezultatai aptariami su visais proceso dalyviais. Gali būti rengiamas tam skirtas bendras susirinkimas. Grupės bendruomenėje išskiriami veiklos tobulinimo prioritetai kažkuriam konkrečiam laikotarpiui, planuojami konkretūs veiksmai. Grupės darbo kryptis derinama su įstaigos darbo kryptimi.

3. Sunkumų sprendimas.

- Ar kreipiamas pakankamas dėmesys į SUP turinčių vaikų sunkumus? Kaip sprendžiama?
- Ar vaikai išmokyti saugaus ir tinkamo elgesio su SUP turinčiu vaiku?
- Ar vaikai jaučiasi galintys saugiai susitvarkyti su sudėtingomis situacijomis?
- Ar konfliktai suvokiami kaip normali bendravimo dalis ir ar mokoma juos spręsti?
- Ar yra savalaikis reagavimas į konfliktinę situaciją?

INDIVIDUALUS LYGMUO

Individualus lygmuo. Pasirengimas

Ugdymosi poreikių ir individualių ypatumų pažinimas.

Ugdytinio lygmeniu įtrauktis – lankstus sąlygų sudarymas ir ugdymo proceso organizavimas, padedantis vaikui plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės. Siekis, kad vaikas sėkmingai adaptuotųsi įstaigoje, realizuotų savo gebėjimus bei dalyvautų grupės, įstaigos bendruomenės veikloje. Siekdami pritaikyti ugdymą vaiko ugdymosi poreikiams, darbuotojai ir švietimo pagalbos specialistai surenka informaciją apie vaiko raidą, ugdymosi ir elgesio ypatumus, galias ir sunkumus bei socialinę aplinką.

Informacijos apie ugdytinį šaltiniai – vaiko veiklos, žaidimų stebėjimas, pokalbiai su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), lūkesčių išsiaiškinimas, Tarnybos išvadų ir rekomendacijų analizė, jeigu vaiko SUP buvo įvertinti, kiti tėvų (globėjų, rūpintojų) pristatyti dokumentai. Šią veiklą vykdo įstaigos VGK ir su vaiku dirbsiantys darbuotojai. Esant reikalui, vadovaujantis „Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininio ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarka“, įvertinami vaiko specialieji ugdymosi bei švietimo pagalbos poreikiai.

Pagal poreikį sudaromas Individualios pagalbos planas (toliau – Planas). Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymais patvirtintose rekomendacijose yra išdėstytas Plano turinys (1. [Dėl ugdymo organizavimo rekomendacijų mokiniams, kuriems diagnozuotas autizmas](#), patvirtinta 2020 m. rugsėjo 14 d. Nr. V-1367; 2. „[Dėl rekomendacijų mokykloms dėl mokinių, turinčių klausos, regos sutrikimus, ugdymo organizavimo](#)“, patvirtinta 2021 m. rugpjūčio 30 d. Nr. V-1568; 3. „[Dėl individualios pagalbos vaikui/mokiniui plano patvirtinimo](#)“, Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėjo 2020-04-09 įsakymas Nr. ŠV1-105).

Ugdymo pritaikymas mokiniui adaptacijos laikotarpiu.

Darbuotojas privalo atsižvelgti į skirtingas ugdytinių adaptacijos ir funkcionavimo grupėje galimybes. Adaptacinio laikotarpio trukmė ir sklandumas priklauso nuo tinkamo darbuotojų pasirengimo, aplinkos pritaikymo, ugdymo ir pagalbos proceso organizavimo bei vaiko individualių savybių ir ugdymosi poreikių.

Konfliktinių situacijų, grupės bendruomenės narių nepasitenkinimo galima išvengti, tinkamai pasiruošus individualiems vaiko ugdymo poreikiams patenkinti bei sukūrus bendradarbiavimo santykius su ugdytinio tėvais (globėjais, rūpintojais). Įstaigos VGK posėdyje kartu su vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais) reikia aptarti, kokios ugdymo formos bus efektyvesnės adaptaciniame laikotarpyje, kokių švietimo pagalbos specialistų pagalba bus teikiama. Atsižvelgiant į vaiko poreikius, adaptacijos laikotarpiu grupėje gali būti taikomos skirtingos ugdymo formos:

- vaikas nuo pirmų dienų gali ugdytis grupėje su visais vaikais, teikiant jam individualią grupės darbuotojo ir (ar) mokytojo padėjėjo pagalbą;
- vaikas gali laikinai lankyti grupę kelias valandas per dieną;
- vaikas gali laikinai lankyti grupę kelias dienas per savaitę; priešmokyklinėje grupėje gali būti derinamas nuotolinis ir kontaktinis ugdymas;
- adaptacijos laikotarpiu vaikas gali lankyti mažesnę ar specialiąją grupę, jeigu įstaigą tokią turi, kol bus pasirengęs ugdytis bendroje grupėje.

Kitos ugdymo formos taikomos esant gydytojų rekomendacijoms.

Įstaigos VGK posėdyje su vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais) aptariami ir nustatomi sėkmingos adaptacijos kriterijai, pvz.: atsiskiria nuo tėvų; išbūna nustatytą laiką grupėje; dalyvauja grupės veikloje su mokytojo padėjėjo pagalba arba vienas.

Įstaigos darbuotojų kompetencijų teikti pagalbą įsivertinimas ir plėtojimas.

Darbuotojai ir švietimo pagalbos specialistai turi įvertinti savo kompetencijas, reikalingas vaiko ugdymui, ir pagal poreikį kelti kvalifikaciją (konsultacijos su kolegomis, Tarnybos specialistais, savišvieta, mokymai ir pan.).

Mokytojo padėjėjams gali būti reikalingas specialus pasiruošimas (paskaitų, seminarų, konsultacijų lankymas) teikiant specialiąją pagalbą vaikams, turintiems konkrečių SUP. Grupės darbuotojai ir švietimo pagalbos specialistai turi paaiškinti mokytojo padėjėjui ugdytinio ypatumus, apibrėžti, kiek ir kokios pagalbos gali jam prireikti, planuoti bendrą darbą.

Individualus lygmuo. Įgyvendinimas

Pagalbos ugdytiniui teikimas adaptacijos laikotarpiu.

Prisitaikant prie įstaigos aplinkos ir reikalavimų svarbu mažinti vaiko nerimą, padėti susipažinti su nauja aplinka, grupės vaikais, užmegzti kontaktą su darbuotojais, švietimo pagalbos specialistais, mokytojo padėjėju, padėti suprasti, kokių taisyklių reikia laikytis, ko tikimasi iš vaiko konkrečioje situacijoje.

Ugdytiniui, turinčiam SUP, gali būti labai sunku prisitaikyti prie naujos aplinkos, naujų reikalavimų, grupės vaikų, darbuotojų. Dėl nepakankamai išvystytų elgesio savireguliacijos įgūdžių, vaikas gali būti neramus, atsisakyti dalyvauti veikloje, pasielgti netinkamai, trukdančiai, elgesys gali trikdyti numatytą grupės veiklą. Darbuotojams svarbu nustatyti ir palaikyti gerus santykius su vaiku, pažinti jo savitumą, galias, gebėjimus, elgesio ypatumus ir pan. Tinkama suaugusio asmens reakcija į SUP turinčio vaiko elgesį formuoja kitų grupės vaikų nuostatas ir toleranciją kitokio elgesio atžvilgiu. Stebėdami trukdančio ir (ar) netinkamo elgesio epizodus, darbuotojai privalo atlikti funkcinį elgesio vertinimą, sudaryti ir naudoti elgesio intervencijos planą. Taikant poveikio priemones, labai svarbu vadovautis šių rekomendacijų nuostatomis: „[Rekomendacijos dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams](#)“, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V-1268; „[Funkcinio elgesio vertinimo ir elgesio intervencijos plano sudarymo ir įgyvendinimo metodinės rekomendacijos](#)“, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centro Sutrikusios raidos vaikų konsultavimo skyrius.

Vadovaujantis asmens duomenų saugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatomis, vaiko ugdymosi sunkumus darbuotojas gali aptarinėti tik su jį ugdančiais kolegomis, specialistais bei vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais).

Bendravimui su vaiko tėvais (globėjais, rūpintojais) turi būti skiriamas laikas, formuluojamas susitikimo tikslas, numatomas susitikimų periodiškumas ir formos. Būtina atsižvelgti į galimą padidintą tėvų (globėjų, rūpintojų) jautrumą, aptariant vaiko sunkumus.

Adaptaciniame laikotarpyje vaikui gali būti sudarytas lankstus ir pritaikytas jo poreikiams tvarkaraštis, derinamas individualus, pogrupinis (2–4 vaikai) ir grupinis darbas. Grupės veikloje vaikas gali dalyvauti tam tikromis dienomis, valandomis, atskiruose užsiėmimuose arba tik neformalioje veikloje.

Svarbu nuosekliai skatinti lavinti vaiko savarankiškumo ir socialinius įgūdžius, kad jis galėtų įsitraukti į ugdymąsi grupėje. Siekiama, kad vaikas išbūtų grupėje visą numatytą laiką per dieną.

Būtina suderinti grupės darbuotojo, mokytojo padėjėjo, visų švietimo pagalbos specialistų ir tėvų (globėjų, rūpintojų) veiksmus. Pradžioje mokytojo padėjėjo pagalbos vaikui gali prirreikti visą buvimo grupėje laiką. Mokytojo padėjėjo pagrindinės funkcijos (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2092 „[Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo](#)“) yra šios:

- padėti vaikui saugiai pasiekti skirtingas įstaigos erdves ir saugiai jose veikti;
- padėti vaikui įsitraukti ir pagal galimybes dalyvauti užsiėmimuose, atlikti užduotis;
- atlikti kitą su ugdymu(si), savitarna, savitvarka, maitinimu(si) susijusią veiklą;
- vykdyti grupės darbuotojo nurodymus, teikti pagalbą vaikui užsiėmimų, neformalios veiklos metu.

Svarbu, kad mokytojo padėjėjas skatintų vaiko savarankiškumą, nedarytų už jį to, ką vaikas gali padaryti pats. Grupės darbuotojas turi prieš numatytas veiklas aptarti bendro darbo eigą su mokytojo padėjėju, pateikti aiškias instrukcijas apie pagalbos vaikui ypatumus, vertinti pagalbos poreikio pokyčius.

Svarbi šio etapo užduotis – formuoti tinkamą ir funkcionalų vaiko elgesį. Svarbu turėti įgyvendinamus lūkesčius: tinkamo elgesio būtina mokytis ir tikėtina, kad su laiku vaikas pajėgs laikytis taisyklių. Į šį procesą turi būti įtraukti visi su vaiku sąveikaujantys asmenys: SUP turinčio vaiko tėvai (globėjai, rūpintojai), grupės bendruomenė (vaikai, kiti tėvai), pagalbos specialistai, kiti įstaigos darbuotojai.

Pagalba vaikui šiame etape gali būti teikiama ne tik tiesiogiai. Būtina konsultuoti įstaigos, grupės darbuotojus, vaiko tėvus (globėjus, rūpintojus), grupės bendruomenės narius. Siekiama susitarti dėl vieningų reikalavimų vaikui ugdymo įstaigoje ir šeimoje.

Vaiko tėvams (globėjams, rūpintojams), patartina lankyti tėvystės įgūdžių lavinimo ir (ar) savipagalbos grupes. Pagal galimybes įtraukti vaiką į socialinių įgūdžių lavinimo grupes.

Ugdymo pritaikymas.

Pritaikant ugdymą (bendrųjų ugdymo programų pritaikymas ar individualizavimas, ugdymo(si) aplinkos, lankstaus tvarkaraščio sudarymas ir kt.) ir organizuojant specialiąją pagalbą ugdytiniui ugdymo procese, darbuotojas turi:

- naudoti alternatyvius ugdymo metodus;
- rengti vaikui individualias užduotis;
- nustatyti ir pritaikyti vaiko poreikiams vietą grupėje ar atskiroje erdvėje;
- suderinti su švietimo pagalbos specialistais veiklų tvarkaraštį;
- nustatyti ir suplanuoti su mokytojo padėjėju vaiko darbo ir poilsio laiką.

Įtraukdamas vaiką į veiklą ir siekdamas suprasti, ar jis dalyvauja joje, darbuotojas turi nuolat stebėti vaiką, paskatinti aktyviai įsitraukti, tinkamai organizuoti vaiko užimtumą:

- jei vaikas negali atlikti užduoties, susikaupti, leisti atsitraukti nuo veiklos, pajudėti, pabūti kitoje, iš anksto susitartose, vietoje ar kitaip nusiraminti;
- sukurti sąlygas, kad vaikas galėtų parodyti savo pasiekimus kitiems;
- sudaryti galimybę vaikui spręsti, kokius savo darbus, pasiekimus jis nori parodyti kitiems (pvz., grupės draugams);
- sudaryti galimybę vaikui įsivertinti savo darbą, patirti sėkmę.

Individualus lygmuo. Veiklos analizė. Korekcija

Koreguojant įtraukiojo ugdymo procesą individualiu lygmeniu, svarbu įvertinti tokias sritis ir atsakyti į tokius klausimus:

1. SUP turinčio vaiko savijauta.
 - Kaip vaikas jaučiasi grupėje, įstaigoje? Ar jis jaučiasi saugiai, ar jaučia palaikymą?
 - Kokie jo bendravimo įgūdžiai?
 - Ar pavyksta atrasti vaikui suprantamus bendravimo būdus?
 - Kokie savarankiško darbo įgūdžiai?
 - Kokia vaiko ugdymosi motyvacija?
 - Kaip jis reaguoja į sėkmę ir į nesėkmes?
 - Kokie jo interesai, ką lanko papildomai?
 - Kaip pasireiškia jo kūrybiškumas?
2. SUP turinčio vaiko ugdymo(si) pažanga.
 - Ar vaikas turi galimybę mokytis savo gebėjimų ribose ir daryti pažangą? Ar jis mato savo pažangą?
 - Ar vaikui parengti individualūs ugdymo planai periodiškai peržiūrimi, koreguojami, pasitelkiama specialistų pagalba?
 - Ar jis gauna pagalbą, ar teikiama pagalba yra efektyvi?
 - Ar tėvai bendradarbiauja teikdami pagalbą savo vaikui?

Darbuotojo, vertinančio SUP turinčius ugdytinius, atmintinė.

- Ar gerai pažįstu SUP turinčių vaikų gebėjimus, ugdymosi sunkumus, specialiuosius ugdymosi poreikius?
 - Ar mano sudaryta individuali ugdymo programa atitinka vaiko gebėjimus?
 - Ar pozityviai vertinu kiekvieno SUP turinčio vaiko pastangas bei individualią pažangą?
 - Ar nelyginu jo pasiekimų su kitų vaikų pažanga?
 - Ar prisimenu, kad SUP turintys vaikai greitai pamiršta išmokus dalykus, todėl juos būtina nuolat kartoti?
 - Ar domiuosi, ko vaikas nesupranta, ką reikia paaiškinti dar kartą? Ar paaiškinti naudoju vaikui suprantamus būdus?
 - Ar sužinojau vaiko nuomonę apie atliktą darbą?
 - Ar leidžiu jam įsivertinti?
 - Ar leidžiu vaikui ištaisyti nurodytas klaidas?
 - Ar atkreipiu dėmesį ir vertinu tas vaiko savybes, kurias mažiausiai pastebimos?
 - Ar dažnai pagiriu ir paskatinu už minimalią pažangą?
 - Ar prisimenu, kad mano pozityvus vertinimas skatina SUP turinčio vaiko ugdymosi motyvaciją ir sėkmę, ugdo pasitikėjimą savimi?

Mokslo metų eigoje būtina nuolat vertinti teikiamos ugdymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos vaikui poveikį ir veiksmingumą bei lanksčiai pritaikyti ją besikeičiant vaiko poreikiams. Vaiko ir jo tėvų (globėjų, rūpintojų) išitraukimas į vertinimo ir įsivertinimo procesą, palengvina ugdymo individualizavimą, yra nuolat vykdomas individualios pažangos monitoringas, galima operatyviau reaguoti į ugdymo procese išskylančias problemas, išskylančius sunkumus.

Mokslo metų gale V GK posėdyje rekomenduojama aptarti ir nustatyti:

- vaiko pasiekimų lygį, jo galimybes, numatomą perspektyvą;
- individualios ir grupinės pagalbos kiekį ir santykį;
- ugdymo programos vaikui pritaikymą;
- naujų tikslų ir uždavinių kėlimą.

Rezultatai aptariami su vaiko tėvais, žodžiu ir (ar) raštu teikiamos rekomendacijos dėl tolesnio ugdymo. Tam tikrais atvejais, įstaigos VGK posėdžio metu gali būti svarstomos ir siūlomos alternatyvios ugdymo formos, atitinkančios vaiko poreikius.

SUP turinčiam vaikui baigiant ugdymąsi įstaigoje ir pereinant į aukštesnį mokymosi lygį, tėvai supažindinami su pasiekimais ir galimais sunkumais mokantis toliau. Teikiamos rekomendacijos tęsti pritaikytą ugdymą, atiduodami specialiojo ugdymo paskyrimo dokumentai.

SUP turinčių vaikų ugdymo veiklos analizė ir jos tobulinimas turi vykti bendros vertinimo politikos, kurios įstaigoje laikomasi, ir kuri gali būti aprašyta atskiroje tvarkoje, kontekste.
